

τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου για την εκπαίδευση, 1962-1972

του
Μανόλη Δρεττάκη

Καθηγητού της Οικονομετρίας
στην ΑΣΟΕΕ

είσαγωγή

Στην Ελλάδα γίνεται συχνά λόγος για τις δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση αλλά δεν υπάρχουν συστηματικές και έμπεριστατωμένες μελέτες πάνω στο θέμα αυτό που να καλύπτουν την περίοδο 1962-1972. Μέσα στα πλαίσια του Προγράμματος Μακροχρονίου Προοπτικής του ΚΕΠΕ (1972) υπάρχει και μία δριστηκή έκθεση για το κόστος της δημοσίας εκπαίδευσης (1972Α). Οί δαπάνες του Δημοσίου για την 'Ανώτατη Εκπαίδευση αναφέρονται σε μία έκθεση του Υπουργείου Παιδείας (1973) καθώς και σ' ένα άρθρο του Τσουκαλά (1975). Στοιχεία για τις δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση δίνονται επίσης στις έπετηρίδες της UNESCO (1968-73). Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις τά στοιχεία που δίνονται στις μελέτες είτε αφορούν μία πολύ μικρή χρονική περίοδο και είναι σε τρέχουσες τιμές (ΚΕΠΕ) είτε είναι άσπασματικά και δεν μπορεί κανείς να παρακολουθήσει την εξέλιξη των σχετικών μεγεθών διαχρονικά, για μία τουλάχιστον δεκαετία. Σε καμιά περίπτωση, επίσης, δεν γίνεται συστηματική προσπάθεια (κι αυτό συμβαίνει και σε μελέτες που αφορούν και την Κοινή 'Αγορά [EEC, 1972]) για την κατασκευή ενός από τους γνωστούς στη Στατιστική δείγτες για τις δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση, άλλ' απλώς δίνονται στοιχεία για το κάθε επίπεδο εκπαίδευσης.

Σκοπός του άρθρου αυτού είναι να παρουσιάσει πρώτα μία συνοπτική εικόνα των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για την εκπαίδευση διαχρονικά για την περίοδο 1962-1972 καθώς και σε σύγκριση με δρισμένες χώρες, μέλη και μη μέλη, της Κοινής 'Αγοράς και μετά, με τη χρησιμοποίηση αριθμοδειχτών τύπου Laspeyres και άπλων αριθμοδειχτών, να εξετάσει τη διαχρονική εξέλιξη των δαπανών αυτών κατά εκπαιδευόμενο τόσο συνολικά όσο και κατά επίπεδο εκπαίδευσης, με έμφαση στις διαφορές που παρουσιάζουν οί περίοδοι 1962-66 και 1967-72. Στη συνέχεια αναλύονται οί τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για τά 'Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ίδρύματα (ΑΕΙ) και εξετάζεται η κατανομή τους σε ομάδες ΑΕΙ. Τέλος, γίνεται μία σύγκριση των δαπανών αυτών με το σπουδαστικό συνάλλαγμα που εξάγεται κάθε χρόνο από την Ελλάδα. Το αρ-

—Τό άρθρο αυτό είναι ένα προκαταρκτικό τμήμα μιάς στατιστικο-οικονομετρικής μελέτης (που έχει αρχίσει εδώ κι ένα χρόνο περίπου) δρισμένων βασικών προβλημάτων της ελληνικής εκπαίδευσης. Θά ήθελα να ευχαριστήσω από τη θέση αυτή τις Υπηρεσίες: Έθνικων Λογαριασμών, Υπουργείου Παιδείας, Γεν. Λογιστηρίου του Κράτους, Έθνικης Στατιστικής, Τραπεζής της Ελλάδος καθώς και τό Έθνικό Κέντρο Κοινωνικών Έρευνών, για τά στατιστικά στοιχεία και τη βοήθεια που μου έδωσαν. Χωρίς αυτά ή συγγραφή του άρθρου αυτού δεν θά ήταν δυνατή. Η περίοδος που εξετάζομε φτάνει μέχρι τό 1972 γιατί μόνο μέχρι τό έτος αυτό υπάρχουν δριστικά (δχι προσωρινά) στοιχεία.

θορο κλείνει μὲ ὀρισμένα συμπεράσματα ποῦ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῶν παραπάνω πλευρῶν τοῦ θέματος.

Ι. οἱ συνολικὲς τρέχουσες δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση

Ἄν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψη του τοῦ διαφορετικοῦ στάδιο ἀναπτύξεως στὸ ὁποῖο βρίσκεται μιὰ χώρα σὲ διάφορες χρονικὲς περιόδους ἢ διάφορες χώρες στὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο, τότε ἡ παράθεση ἀπόλυτων μεγεθῶν δὲν ἔχει καὶ τόσο μεγάλη ἀξία διότι, ὡς ὑπάρχουν διαφορὲς στὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, ἔτσι θὰ ὑπάρχουν καὶ διαφορὲς στὶς κατὰ κεφαλὴν δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση. Χρησιμότερα, κατὰ συνέπεια, εἶναι τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀναφέρονται στὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου εἴτε ὡς ποσοστὸ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ εἴτε ὡς ποσοστὸ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά δείχνουν τὴ σημασία ποῦ δόθηκε στὴν ἐκπαίδευση ἀπὸ τὸ Δημόσιο σὲ διάφορες χρονικὲς περιόδους καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν μιὰ βάση συγκρίσεως μὲ ἄλλες χώρες (γειτονικὲς ἢ χώρες ποῦ θεωροῦνται προοδευμένες στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα). Οἱ συγκρίσεις μποροῦν, φυσικά, νὰ γίνουν εἴτε στὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο εἴτε σὲ σχέση μὲ προηγούμενες περιόδους. Ἄν δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ δλόκληρες περιόδους, τότε οἱ συγκρίσεις μποροῦν νὰ γίνουν γιὰ συγκεκριμένα χρόνια.

Στὸν πίνακα 1 δίνουμε τὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση (δαπάνες γιὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες) ὡς ποσοστὸ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ (τακτικοῦ καὶ ἐπενδύσεων) καὶ ὡς πο-

σοστὸ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὶς χώρες-μέλη τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς (ἐκτός ἀπὸ τὸ Λουξεμβούργο) καθὼς καὶ τρεῖς Μεσογειακὲς χώρες ποῦ δὲν εἶναι μέλη τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς.

Διατηρώντας τὴν ἐπιφυλακτικότητα ποῦ πρέπει νὰ ὑπάρχει (γιατὶ ὑπάρχουν πάντα διαφορὲς στοὺς ὀρισμοὺς τῶν μεγεθῶν τὰ ὁποῖα συγκρίνονται στὶς διάφορες χώρες) ὅταν γίνονται διεθνεῖς συγκρίσεις, παρατηροῦμε ὅτι ὁ πίνακας 1 δείχνει ὅτι ἡ Ἑλλάδα τόσο τὸ 1965 ὥσο καὶ τὸ 1971 κατεῖχε τὴν προτελευταία θέση (μὲ τελευταία τὴν Πορτογαλία) στὶς δαπάνες τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, ὅταν οἱ δαπάνες αὐτὲς ἐκφράζονται ὡς ποσοστὸ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ, καὶ τὴν τρίτη (ἀπὸ τὸ τέλος) θέση τὸ 1965 ἢ τὴν προτελευταία τὸ 1971, ὅταν οἱ δαπάνες ἐκφράζονται ὡς ποσοστὸ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος. Ὁ πίνακας δείχνει ἀκόμα ὅτι σὲ ὅλες τὶς χώρες, ἐκτός ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Πορτογαλία καὶ τὴν Ἰταλία, τὸ ποσοστὸ αὐτὸ αὐξήθηκε τὸ 1971 σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1965, καὶ τὸ ἐπίπεδο του στὶς χώρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς τὸ 1971 ἦταν δύο, τρεῖς ἢ καὶ τέσσερες φορές ἀνώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς χώρας μας. Ἀκόμα καὶ ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Τουρκία ἀφίερωναν τὸ 1971 μεγαλύτερα ποσοστὰ τοῦ Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος τους γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ἀπὸ ὅτι ἡ Ἑλλάδα.

Ὁ Πίνακας 1, ἐνῶ παρουσιάζει μιὰ συγκριτικὴ εἰκόνα σχετικὰ μὲ τὴ θέση ποῦ εἶχε ἡ ἐκπαίδευση στὶς δαπάνες τοῦ Δημοσίου στὴν Ἑλλάδα καὶ σὲ ἄλλες χώρες, σὲ δύο χρόνια ποῦ ἀνήκουν στὶς δύο περιόδους γιὰ τὶς ὁποῖες ἔγινε λόγος νωρίτερα, δὲν δίνει τὴ διαχρονικὴ ἐξέλιξη τῶν δαπανῶν αὐτῶν γιὰ δλόκληρη τὴν περίοδο 1962-1972.

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα μποροῦμε νὰ δώσουμε τὴ διαχρονικὴ αὐτὴ ἐξέλιξη χρησιμοποιοῦντας τὰ πρόσφατα,¹ ἀναθεωρημένα στοιχεῖα τῆς Ὑπηρεσίας Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν γιὰ τὴν περίοδο 1970-1972 καὶ τὰ (ἐπίσης ἀναθεωρημένα) ἀδημοσίετα στοιχεῖα γιὰ τὴν περίοδο 1962-1969 καθὼς καὶ τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ὕψος τῶν ἐξόδων τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, ὡς δίνονται ἀπὸ τὸ Γενικὸ Λογιστήριο τοῦ Κράτους (δημοσιευμένα γιὰ τὰ ἔτη 1962-64 καὶ 1970-72 ἀλλ' ἀδημοσίετα γιὰ τὰ ἔτη 1965-69). Στὸν πίνακα 2 δίνονται οἱ τρέχουσες δαπάνες τοῦ δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ὡς ποσοστὸ ὅχι τοῦ συνολικοῦ (τακτικοῦ καὶ ἐπενδύσεων) κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλ' ὡς ποσοστὸ τοῦ τακτικοῦ προϋπολο-

1. Οἱ διαφορὲς ποῦ ὑπάρχουν γιὰ τὰ ἔτη 1965 καὶ 1971 ἀνάμεσα στοὺς πίνακες 1 καὶ 2 ὀφείλονται κατὰ ἓνα μέρος στὴν ἀναθεώρηση τῶν στοιχείων ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν Λογαριασμῶν καὶ κατὰ ἓνα ἄλλο στοὺς γεγονότες ὅτι ἡ UNESCO κάνει ὀρισμένους ἀναπροσαρμογὲς τῶν στοιχείων τὶς ὁποῖες ἐμεῖς δὲν κάνομε στὸν πίνακα 2. Οἱ ἀναπροσαρμογὲς τῆς UNESCO γίνονται γιὰ νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο συγκρίσιμα τὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς διάφορες χώρες. Τέτοια εἶναι τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Δαπάνες (γιὰ ἀγαθὰ καὶ ὑπηρεσίες) τοῦ Δημοσίου γιὰ τὴν ἐκπαίδευση σὲ ὀρισμένες ἐθνοποικίτες χώρες γιὰ τὰ ἔτη 1965 καὶ 1971

Χώρα	Δαπάνες ὡς ποσοστὸ τοῦ			
	Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ 1965	Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ 1971	Ἀκαθ. Ἐθνικοῦ Προϊόντος 1965	Ἀκαθ. Ἐθνικοῦ Προϊόντος 1971
Ἑλλάδα	9,6	8,1	2,2	1,8
Βέλγιο*	18,8	20,6	4,2	5,4
Γαλλία	17,9	18,6	3,4	3,5
Δυτ. Γερμανία	10,3	15,0	3,4	4,5
Δανία	22,5	18,3	6,0	6,3
Ἦν. Βασίλειο**	13,4	13,2	5,1	5,9
Ἰρλανδία	14,9	10,6	4,2	4,8
Ἰταλία	22,7	21,4	5,2	4,8
Ὀλλανδία	25,3	28,9	6,3	7,9
Ἰσπανία	12,0	15,2	1,4	2,4
Πορτογαλία	8,6	7,9	1,4	1,4
Τουρκία	19,0	18,5	3,5	4,0

* Γιὰ τὸ Βέλγιο τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀναγράφονται στὴ δεύτερη καὶ τέταρτη στήλη εἶναι γιὰ τὸ 1970.

** Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ Ἦνωμένο Βασίλειο ἀφοροῦν μόνον τὴν Ἀγγλία καὶ Οὐαλλία.

Πηγή: UNESCO (1969-1974).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Τρέχουσες δαπάνες (σε τρέχουσες τιμές) του Έλληνικού Δημοσίου για την εκπαίδευση στην περίοδο 1962-1972

Έτος	Δαπάνες ως ποσοστό του	
	Τακτικού Προϋπολογισμού	Άκαθ. Έθνικού Προϊόντος
1962	11,09	1,78
1963	11,33	1,82
1964	11,90	2,05
1965	11,78	2,08
1966	11,91	2,13
1967	11,25	2,24
1968	10,74	2,22
1969	9,16	2,14
1970	10,82	2,15
1971	10,65	2,14
1972	9,91	2,01

Πηγή: Υπηρεσία Έθνικων Λογαριασμών (1975), Γενικών Λογιστηρίων του Κράτους (1969-1970) και χορηγηθέντα άδημοσιευτα στοιχεία.

γισμού καθώς και ως ποσοστό του Άκαθάριστου Έθνικου Προϊόντος (βλ. τα στοιχεία σε τρέχουσες τιμές).

Ο πίνακας 2 (στήλη 2) δείχνει ότι το ποσοστό του Άκαθάριστου Έθνικου Προϊόντος σε τρέχουσες τιμές που αφιερωνόταν στην εκπαίδευση στην Ελλάδα το 1972 ήταν κατώτερο από το ποσοστό του 1964. Η αύξητική τάση που άρχισε σχεδιασμένα το 1964 και που, από άδράνεια μπορεί κανείς να πη, συνεχίστηκε μέχρι και το 1967, άρχισε να παίρνει την κατιούσα από το 1968 και μετά.

Πιο χαρακτηριστική είναι η διαφορά ανάμεσα στις υποπεριόδους 1962-66 και 1967-72 που φαίνεται στη στήλη 1 του πίνακα 2. Η στήλη αυτή δείχνει ότι οι τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση ως ποσοστό του τακτικού προϋπολογισμού ήταν, κατά μέσο όρο, 11,60% την πρώτη υποπερίοδο, ενώ τη δεύτερη μόνο 10,42%. Η πρόοδος, κατά συνέπεια, που άρχισε να σημειώνεται από το 1963 μέχρι το 1966 σταμάτησε μετά το 1967 με αποτέλεσμα η Ελλάδα να όπισθοδρομήσει πάνω από όκτώ χρόνια στο βασικό θέμα των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για την εκπαίδευση.

II. οι τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο

Ένα μεγάλο τμήμα (από 87% το 1962 μέχρι και 100% στα περισσότερα χρόνια της περιόδου 1963-72) των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για την εκπαίδευση αποτελούν οι αναληφθείσες υποχρεώσεις του Υπουργείου Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ). Από τα κονδύλια αυτά πάλι το 80% απορροφάται από τη Δημοτική Έκπαίδευση (ΔΕ), Μέση Γενική Έκπαίδευση (ΜΕ) και τα Άνώτατα Εκπαιδευτικά Ίδρύματα. Στη Δημοτική Έκπαίδευση υπάγεται και η Προσχολική. Οι πιστώσεις του Υπουργείου Παιδείας που εξετάζονται εδώ δεν περι-

λαμβάνουν τις επιχορηγήσεις του Δημοσίου σε ιδιώτες και, φυσικά, άφορουν, κατά κύριο λόγο, τα δημόσια νηπιαγωγεία, τα δημόσια δημοτικά και γυμνάσια (ήμερήσια και νυχτερινά) και τα ΑΕΙ.

Εφ' όσον οι δαπάνες για τα τρία¹ αυτά επίπεδα εκπαίδευσης αντιπροσωπεύουν τόσο μεγάλο ποσοστό των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για την εκπαίδευση, μπορούμε, παίρνοντας τις αναληφθείσες υποχρεώσεις του Υπουργείου Παιδείας για τη Δημοτική, Μέση και Άνωτάτη Έκπαίδευση καθώς και τον αριθμό των μαθητών στα δημόσια νηπιαγωγεία, δημοτικά και γυμνάσια και των φοιτητών στα ΑΕΙ, να κατασκευάσουμε ένα δείκτη των δαπανών του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο. Ο δείκτης αυτός μπορεί να συγκριθί με τον δείκτη του κατά κεφαλήν Άκαθάριστου Έθνικου Προϊόντος.

Δεδομένου ότι εξετάζουμε μία περίοδο στην οποία οι τιμές δεν διατηρήθηκαν σταθερές, δεν θα ήταν όρθο να πάρουμε τις αναληφθείσες υποχρεώσεις του Υπουργείου Παιδείας σε τρέχουσες τιμές. Χρησιμοποιώντας τον άποληθωριστή του ΑΕΠ (με βάση τα αναθεωρημένα στοιχεία των Έθνικων Λογαριασμών) του στοιχείου «Έκπαίδευσης» μετατρέψαμε τις αναληφθείσες υποχρεώσεις του ΥΠΕΠΘ για τα τρία επίπεδα εκπαίδευσης από τρέχουσες σε σταθερές τιμές το 1970 και αυτές τις διαιρέσαμε διά του αριθμού των μαθητών ή φοιτητών (στο κάθε επίπεδο εκπαίδευσης) του αντίστοιχου σχολικού ή ακαδημαϊκού έτους (π.χ. τις αναληφθείσες πιστώσεις για τη Μέση Έκπαίδευση του έτους 1962 τις διαιρέσαμε διά του αριθμού των μαθητών των ημερήσιων και νυχτερινών γυμνασίων του σχολικού έτους 1961-62 κ.ο.κ.). Τα αποτελέσματα της έπεξεργασίας αυτής των στοιχείων δίνονται στον ακόλουθο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Αναληφθείσες υποχρεώσεις του Υπουργείου Παιδείας κατά εκπαιδευόμενο και κατά επίπεδο εκπαίδευσης σε δραχμές και σε σταθερές τιμές του 1970 για την περίοδο 1962-1972

Έτος	Έπίπεδο Εκπαίδευσης		
	ΔΕ	ΜΕ	ΑΕΙ
1962	1.627	2.155	5.146
1963	1.793	2.376	6.190
1964	2.186	3.000	7.727
1965	2.224	2.862	9.442
1966	2.340	3.184	10.414
1967	2.400	3.310	9.056
1968	2.511	3.275	8.510
1969	2.577	3.275	7.421
1970	2.714	3.231	8.268
1971	2.988	3.376	8.924
1972	3.067	3.293	10.938

Πηγή: Γενικών Λογιστηρίων του Κράτους (1969-1974) Υπηρεσία Έθνικων Λογαριασμών (1975) Έθνική Στατιστική Υπηρεσία (1963-1975) Έθνική Στατιστική Υπηρεσία (1975)

1. Σε μία πληρέστερη ανάλυση θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψη και η τεχνική, επαγγελματική και άνωτέρα εκπαίδευση.

Ὁ πίνακας 3, ἐνῶ δείχνει τὴ διαχρονικὴ ἐξέλιξη τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου γιὰ τὰ τρία ἐπίπεδα ἐκπαίδευσης, δὲν δείχνει συνοπτικὰ τὶς δαπάνες αὐτὲς κατὰ ἐκπαιδευμένο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσης. Ἐνας τρόπος γιὰ νὰ καταρτισθῆ ἢ σχετικὴ συνοπτικὴ χρονολογικὴ σειρά εἶναι (ὅπως γίνεται στὴ μελέτῃ τοῦ ΚΕΠΕ, 1972Α) νὰ πάρουμε τὸ σύνολο τῶν δαπανῶν στὶς ὁποῖες βασίζεται ὁ πίνακας 2 καὶ νὰ τὶς διαιρέσουμε μὲ τὸ σύνολο τῶν μαθητῶν στὰ δημόσια νηπιαγωγεῖα, δημοτικά, γυμνάσια καθὼς καὶ τῶν φοιτητῶν στὰ Α.Ε.Ι. Ἀπὸ στατιστικὴ ὁμως ἀποψη ὀρθότερο εἶναι νὰ χρησιμοποιηθῆ ἕνας ἀπὸ τοὺς γνωστούς (βλέπε Κεβόρκ, 1975) ἀριθμοδείχτες ὅπως, π.χ., ἕνας ἀριθμοδείχτης τύπου Laspeyres:

$$P_t = \frac{\sum_{i=1}^3 P_{it} Q_i, 1966}{\sum_{i=1}^3 P_i, 1966 Q_i, 1966} \times 100 \quad (1)$$

ὅπου

P_{it} = Δαπάνη κατὰ ἐκπαιδευμένο στὸ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσης i στὸ χρόνο t (δηλαδὴ τὰ στοιχεία τοῦ πίνακα 3).

$Q_i, 1966$ = Ἀριθμὸς ἐκπαιδευομένων στὸ ἐπίπεδο i στὸ χρόνο 1965-66 (παίρουμε ἅν ἔτος βάσεως τὸ 1965-66 γιὰ μὲ τὸ ἔτος αὐτὸ τελειώνει ἡ ὑποπερίοδος 1962-66).

καὶ

$$i = \begin{cases} 1 & \text{γιὰ τὴν προσχολικὴ καὶ στοιχειώδη ἐκπαίδευση (ΔΕ)} \\ 2 & \text{γιὰ τὴ Μέση Γενικὴ Ἐκπαίδευση (Γυμνάσια—ΜΕ)} \\ 3 & \text{γιὰ τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα (ΑΕΙ)} \end{cases}$$

Ὁ ἀριθμοδείχτης (1) (ποῦ μπορούμε νὰ τὸν ἀποκαλέσουμε «Γενικὸ κατὰ ἐκπαιδευμένο» ἢ ἁπλῶς «Γενικὸ») μπορεῖ νὰ συγκριθῆ μὲ τὸν δείχτη τοῦ κατὰ κεφαλὴν Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος σὲ σταθερὲς τιμὲς τοῦ 1970. Ἡ σύγκριση αὐτὴ θὰ μᾶς δώσει (σὲ μιὰ περίοδο αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π.) τὴ σημασία πού δόθηκε στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης σὲ σχέση μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ὡς συνόλου στὶς ὑποπεριόδους 1962-66 καὶ 1967-72.

Στὸν πίνακα 4 δίνομε (δύο πρῶτες στήλες) τὸ ἀπόλυτο ὕψος τοῦ «Γενικοῦ» δείχτη κατὰ ἐκπαιδευμένο καὶ τοῦ δείχτη γιὰ τὸ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π. σὲ σταθερὲς τιμὲς τοῦ 1970. Ταυτόχρονα στὶς στήλες πού ἐπιγράφονται «Ρυθμὸς μεταβολῆς (%) Δείχτη» δίνομε τὴν ποσοστιαία μεταβολὴ ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο καὶ τὴν δύο αὐτῶν δειχτῶν.

Ὁ πίνακας 4 δείχνει καθαρὰ τὴ σχετικὴ παραμέληση τῆς ἐκπαίδευσης στὴν ὑποπερίοδο 1967-72 σὲ σύγκριση μὲ τὰ προηγούμενα 5 χρόνια. Ὁ μέσος ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π. στὴν πρῶ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Δείχτες καὶ ρυθμοὶ αὐξήσεως τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευμένο καὶ τοῦ κατὰ κεφαλὴν Ἀκαθάριστου Ἐθνικοῦ Προϊόντος σὲ σταθερὲς τιμὲς τοῦ 1970 γιὰ τὴν περίοδο 1962-1972

Ἔτος	Ἀπόλυτο ὕψος Δείχτη (1966 = 100)		Ρυθμὸς μεταβολῆς (%) Δείχτη	
	Γενικοῦ κατὰ ἐκπαιδευμένο	Κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π.	Γενικοῦ κατὰ ἐκπαιδευμένο	Κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π.
1962	66,1	74,3		
1963	73,4	81,5	11,1	9,7
1964	90,9	87,7	23,9	7,6
1965	93,0	95,4	2,3	8,8
1966	100,0	100,0	7,5	4,8
1967	100,7	104,0	0,7	4,0
1968	102,3	109,7	1,7	5,5
1969	102,4	119,1	0,1	8,6
1970	106,7	128,4	4,1	7,8
1971	115,7	138,7	8,4	8,0
1972	119,8	151,6	3,6	9,3

Πηγή: Βλέπε πίνακα 3.

τῆ ὑποπερίοδο ἦταν 7,72% τὸ χρόνο καὶ στὴ δευτέρη 7,20%. Οἱ ἀντίστοιχοι μέσοι ἐτήσιοι ρυθμοὶ αὐξήσεως γιὰ τὶς δαπάνες τοῦ δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευμένο ἦσαν 11,20% τὰ πρῶτα πέντε χρόνια καὶ μόλις 3,10% τὰ τελευταῖα ἔξη. Ἐνῶ, ἐπομένως, ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου κατὰ ἐκπαιδευμένο ἦταν κατὰ 45% ἀνώτερος τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν Α.Ε.Π. κατὰ μέσον ὄρο στὴν πρῶτῃ ὑποπερίοδο, στὴ δευτέρη ὑποπερίοδο ἦταν κατὰ 57% κατώτερος τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ρυθμοῦ.

Παίρνοντας τὰ στοιχεία τοῦ πίνακα 3 καὶ μετατρέποντας τὰ σὲ ἁπλοὺς δείχτες (μὲ ἔτος βάσεως πάλι τὸ 1966), δηλαδὴ ἐφαρμόζοντας τὸν τύπο:

$$P_t = \frac{p_t}{p_1, 1966} \times 100 \quad (2)$$

μπορούμε, συγκρίνοντας τὶς χρονολογικὲς σειρὲς ποῦ προκύπτουν (τόσο σὲ ἀπόλυτο ὕψος ὅσο καὶ σὲ ρυθμὸς μεταβολῆς) μὲ τὴν πρῶτῃ καὶ τρίτῃ στήλῃ τοῦ πίνακα 4, νὰ διαπιστώσουμε σὲ ποῖο ἀπὸ τὰ τρία ἐπίπεδα ἐκπαίδευσης σημειώθηκε ἡ μεγαλύτερη παραμέληση. Ἡ σύγκριση αὐτὴ γίνεται στὸν πίνακα 5 (στὸν ὁποῖο ἐπαναλαμβάνομε τὴν πρῶτῃ καὶ τρίτῃ στήλῃ τοῦ πίνακα 4).

Ἀπὸ τὸν πίνακα 5 φαίνονται καθαρὰ οἱ διαφορὲς τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς πού ἀκολουθήθηκε

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. 'Ο γενικός δείκτης των δαπανών του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο σε σύγκριση με τις δαπάνες του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο στα τρία επίπεδα εκπαίδευσης για την περίοδο 1962-72

Έτος	'Απόλυτο ύψος Δείκτη (1966 = 100)				Ρυθμοί Μεταβολής (%) Δείκτη			
	Γενικού	ΔΕ	ΜΕ	ΑΕΙ	Γενικού	ΔΕ	ΜΕ	ΑΕΙ
1962	66,1	69,5	67,7	49,4	11,1	10,2	9,3	20,3
1963	73,4	76,6	74,0	59,4	23,9	21,9	27,3	24,8
1964	90,9	93,4	94,2	74,2	2,3	1,7	— 4,6	22,2
1965	93,0	95,0	89,9	90,7	7,5	5,3	11,3	10,3
1966	100,0	100,0	100,0	100,0	0,7	2,6	4,0	—13,0
1967	100,7	102,6	104,0	87,0	1,7	4,6	— 1,1	— 6,0
1968	102,3	107,3	102,9	81,7	0,1	2,6	0,0	—12,8
1969	102,4	110,1	102,9	71,3	4,1	5,3	— 1,3	11,4
1970	106,7	116,0	101,5	79,4	8,4	10,1	4,5	7,9
1971	115,7	127,7	106,0	85,7	3,6	2,7	— 2,5	22,6
1972	119,8	131,1	103,4	105,0				

Πηγή ες: Οι πίνακες 3 και 4.

στις δύο υποπεριόδους. 'Η πρώτη χαρακτηρίζεται από μία γενική αύξηση των δαπανών του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο (ιδιαίτερα το 1964) με έμφαση στα ΑΕΙ. 'Η δεύτερη περιορίζει είτε την αύξηση είτε και το απόλυτο ύψος των δαπανών αυτών, ιδιαίτερα στη ΜΕ και τα ΑΕΙ. 'Η σχετική αύξηση που παρουσιάζεται στη ΔΕ όφειλεται, ανάμεσα στα άλλα, και στο γεγονός ότι, ενώ αυξανόταν ο αριθμός των νηπίων (από 50.372 το 1967 σε 74.986 το 1972) στα δημόσια νηπιαγωγεία, ο αριθμός των μαθητών στα δημόσια δημοτικά σχολεία (ήμερήσια και νυχτερινά) μειωνόταν με μεγαλύτερο ρυθμό (από 913.221 το 1967 σε 839.151 το 1972). 'Αντίθετα, στη ΜΕ ο αριθμός των μαθητών στα δημόσια (ημερήσια και νυχτερινά) γυμνάσια αυξανόταν (κατά μέσον όρο) κατά 17.352 τα πρώτα 5 και κατά 15.007 τα επόμενα 6 χρόνια, ενώ στα ΑΕΙ οι αντίστοιχοι αριθμοί ήταν 5.244 και 2.650. 'Ενώ την πρώτη υποπερίοδο η εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθήθηκε ανταποκρίθηκε με αύξηση των δαπανών του Δημοσίου που ξεπερνούσε, αναλογικά, κατά πολύ την αύξηση του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού στα δημόσια γυμνάσια και τα 'Ανώτατα 'Εκπαιδευτικά 'Ιδρύματα, τη δεύτερη υποπερίοδο η εκπαιδευτική πολιτική δεν ανταποκρίθηκε παρά ελάχιστα στη (μικρότερη) αύξηση του αριθμού των εκπαιδευομένων. Στην περίπτωση μάλιστα των ΑΕΙ, μόλις το 1972 το ύψος της δαπάνης κατά εκπαιδευόμενο ξεπέρασε το ύψος της δαπάνης του 1966. Οι τρεις τελευταίες στήλες του πίνακα 5 δείχνουν, ανάγλυφα, τις πραγματικά μεγάλες διαφορές που υπήρχαν στην εκπαιδευτική πολιτική των κυβερνήσεων μέχρι το 1966 και του δικτατορικού καθεστώτος από το 1967 και μετά.

III. οι δαπάνες του δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο και επίπεδο εκπαίδευσης στην 'Ελλάδα σε σύγκριση με χώρες-μέλη της κοινής αγοράς

Μετά την εξέταση της διαχρονικής εξέλιξης των τρεχουσών δαπανών του 'Ελληνικού Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο, είναι σκόπιμο να συγκρίνουμε τα ποσά που διαθέτει η 'Ελλάδα κατά εκπαιδευόμενο και κατά επίπεδο εκπαίδευσης, με τα αντίστοιχα ποσά που διαθέτουν χώρες-μέλη της Κοινής 'Αγοράς. 'Επειδή όμως οι χώρες αυτές βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξεως, γι' αυτό δίνουμε στον πίνακα 6 τόσο τα απόλυτα μεγέθη (σε δολάρια ΗΠΑ) για το κάθε επίπεδο εκπαίδευσης σε τρέχουσες τιμές όσο και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε αγοραστικές τιμές σε δύο διαφορετικά χρόνια (τα προτελευταία των δύο υποπεριόδων που εξετάσαμε αναλυτικά στο τμήμα II), ώστε να είναι δυνατή η σύγκριση της χώρας μας το 1971 με δρισμένες χώρες-μέλη της Κοινής 'Αγοράς που το 1965 είχαν κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανάλογο με εκείνο που είχε η 'Ελλάδα το 1971.

'Ο πίνακας 6 δείχνει πόσο μικρά είναι τα ποσά που δαπανά το 'Ελληνικό Δημόσιο κατά εκπαιδευόμενο στο κάθε επίπεδο εκπαίδευσης σε σύγκριση με τους μελλοντικούς συναϊρούς της χώρας μας στην Κοινή 'Αγορά. Οι διαφορές αυτές, όπως τονίστηκε στο πρώτο τμήμα της μελέτης αυτής, οφείλονται κατά ένα μέρος στις σημαντικές διαφορές που υπάρχουν στο κατά κεφαλήν εισόδημα ανάμεσα στην 'Ελλάδα και τις άλλες χώρες που περιλαμβάνονται στον πίνακα 6. Μία σύγκριση όμως ανάμεσα στην 'Ελλάδα το 1971 και την 'Ιρλανδία και την 'Ιτα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου κατὰ εκπαιδευόμενο καὶ κατὰ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως σὲ \$ σὲ τρέχουσες τιμὰς καὶ κατὰ κεφαλὴν ΑΕΠ σὲ \$ σὲ ἀγοραίεσ τιμὰς

Χώρα	Κατὰ κεφαλὴν ΑΕΠ σὲ ἀγοραίεσ τιμὰς		Ἐπίπεδα Ἐκπαίδευσως							
	1965	1971	1 ^ο	1971	1965	2 ^ο	1971	1965	3 ^ο	1971
Ἑλλάδα*	690	1.220	65	105	73	119	240	315		
Γαλλία	1.920	3.180	129	199	379	558	729	1.032		
Δ. Γερμανία	1.900	3.550	203	443	260	574	1.280	1.979		
Ἡν. Βασίλειο**	1.810	2.460	190	232	297	369	1.854	2.414		
Ἴρλανδία	981	1.550	112	147	224	524	711	998		
Ἰταλία	1.100	1.880	268	265	416	445	481	620		
Ὄλλανδία	1.550	2.820	192	351	430	934	2.547	4.848		

* Γιὰ τὴν Ἑλλάδα γιὰ τὰ ἐπίπεδα ἐκπαίδευσως 1, 2 καὶ 3 πᾶρα (σὲ τρέχουσες τιμὰς) τὰ στοιχεῖα, ἀντίστοιχα, γιὰ τὴ ΔΕ, ΜΕ καὶ τὰ ΑΕΙ στὰ ὅποια βασίζεται ὁ πίνακας 3 (βλέπε καὶ ὑποσημειώσεις τῶν σελ. 460 καὶ 461), καὶ τὰ μετατρέψαμε σὲ \$ (\$ = 30 δρχ.)

** Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς δαπάνες κατὰ εκπαιδευόμενο καὶ ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως ἀναφέρονται στὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Οὐαλλία μόνον.

Πηγή ε: UNESCO (1968-74)
OECD (1973), (1973A), (1967).
Βλέπε καὶ πίνακα 3.

λία τοῦ 1965 (δηλαδή μὲ χῶρες ποὺ πρὶν ἕξη χρόνια εἶχαν συγκρίσιμο κατὰ κεφαλὴν ΑΕΠ μὲ τὴν Ἑλλάδα τοῦ 1971) δείχνει ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὕστεροσε κατὰ πολὺ, ἰδιαίτερα στὴ Μέση καὶ τὴν Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευση. Ἄν προσέξουμε ἰδιαίτερα τὰ δύο αὐτὰ ἐπίπεδα ἐκπαίδευσως, μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ὕστερεῖ ὄχι μόνον ἀπόλυτα ἀλλὰ καὶ σχετικὰ, καὶ αὐτὸ τὸ διαπιστώνουμε, εἴτε παίρνοντας τὶς κατὰ εκπαιδευόμενο δαπάνες ὡς ποσοστὸ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος τοῦ 1971 εἴτε δίνοντας αὐτὲς ὡς δείχτη (μὲ βάση τὸ 100 γιὰ τὶς δαπάνες γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὸ 1^ο ἐπίπεδο). Οἱ συγκρίσεις αὐτὲς γίνονται στὸν πίνακα 7.

Ἀπὸ τὶς δύο πρῶτες στήλεσ τοῦ πίνακα 7 φαίνεται ὅτι γιὰ νὰ φτάσῃ ἡ Ἑλλάδα τὶς ἄλλες χῶρες, ἔστω καὶ σχετικὰ, χρειάζεται μιὰ σημαντικὴ αὔξηση τῶν ποσῶν ποὺ διατίθενται γιὰ τὴ Μέση Ἐκπαίδευση καὶ τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα. Οἱ δύο ἐπόμενες στήλεσ τοῦ πίνακα 7 δείχνουν ὅτι ἡ Ἑλλάδα διαφέρει ἀπὸ τὶς ἄλλες χῶρες καὶ ὅχι πρὸς τὴν κατανόμῃ τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου στὰ τρία ἐπίπεδα ἐκπαίδευσως. Ὡς πρὸς τὸ 2^ο ἐπίπεδο οἱ διαφορὲς ὀφείλονται, μεταξύ ἄλλων, καὶ στὶς διαφορὲς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὶς ἀνάγ-

κες τῶν διαφόρων χωρῶν στὸ πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως, καθὼς καὶ στὸ γεγονός ὅτι τὰ στοιχεῖα ποὺ δίνονται γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀφοροῦν τὴ Μέση Γενικὴ Ἐκπαίδευση (Γυμνάσια) καὶ ὄχι ὅλη τὴ Μέση Ἐκπαίδευση (ὅπως συμβαίνει στὶς ἄλλες χῶρες). Ὡς πρὸς τὸ 3^ο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως ἡ τελευταία στήλη τοῦ πίνακα 7 δείχνει ὅτι (μὲ μόνη ἐξαίρεση τὴν Ἰταλία) στὴν Ἑλλάδα δὲν δίνεται, ἀπὸ οἰκονομικὴ ἀποψη, ἡ σημασία ποὺ δίνεται στὴν Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευση στὸ ἐξωτερικόν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς λόγους στοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ σχετικὴ αὐτὴ παραμείληση εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ φοιτητὲς στὴν Ἑλλάδα παρακολουθοῦν περισσότερο θεωρητικὲς ἀπὸ ἐφαρμοσμένεσ ἐπιστῆμεσ (βλέπε Τσουκαλά (1975) καὶ ἐπόμενο τμήμα).

IV. ἡ κατανομή τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τοῦ δημοσίου στὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα

Ὅπως εἶδαμε στὰ δύο προηγούμενα τμήματα τοῦ ἀρθρου αὐτοῦ, ἡ μεγαλύτερη παραμείληση στὴν περίοδο 1967-72 σημειώθηκε στὰ ΑΕΙ. Γιὰ νὰ διαπιστώσουμε τί ἀκριβῶς συνέβη, ἀναλύομε στὸ τμήμα αὐτὸ τὶς τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου ποὺ ἀφοροῦν τὰ ΑΕΙ, ἐξετάζοντας τὴν κατανομὴ τῶν σχετικῶν κονδυλίων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων σὲ ομάδες Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων.

Τὸ θέμα τῆς κατανομῆς τῶν δαπανῶν τοῦ Δημοσίου στὰ ΑΕΙ εἶναι περίπλοκο, καὶ σκοπὸς τοῦ τμήματος αὐτοῦ εἶναι κυρίως νὰ δείξῃ τὴν ἀνισότητα ποὺ ὑπάρχει στὴν κατανομὴ τῶν δαπανῶν αὐτῶν σὲ ομάδες ΑΕΙ καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ δώσῃ ὀρισμένεσ ἐξηγήσεις, ἀφήνοντας σὲ ἄλλους τὸ ἔργο μιᾶς πληρέστερης ἀναλύσεως.

Τὰ ΑΕΙ ποὺ περιλαμβάνονται στὸν προϋπολογισμό τοῦ ΥΠΕΘ εἶναι: Τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (ΠΑ), τὸ Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον (ΕΜΠ), ἡ Ἀνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολὴ (ΑΓΣ), τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης (ΠΘ), τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννί-

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Τρέχουσες δαπάνες τοῦ Δημοσίου κατὰ εκπαιδευόμενο στὸ 2^ο καὶ 3^ο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως τὸ ἔτος 1971

Χώρα	Ὡς ποσοστὸ τοῦ κατὰ κεφαλὴν Ἀκαθαρ. Ἐθνικοῦ Προϊόντος		Ὡς δείκτησ μὲ βάση 100 γιὰ τὸ 1 ^ο ἐπίπεδο ἐκπαίδευσως	
	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 2 ^ο	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 3 ^ο	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 2 ^ο	Ἐπίπεδο ἐκπαίδ. 3 ^ο
Ἑλλάδα	9,8	25,8	113,3	300,0
Γαλλία	17,5	32,5	280,4	518,6
Δ. Γερμανία	16,2	55,7	129,6	446,7
Ἡν. Βασίλειο	15,0	98,1	159,1	1.040,5
Ἴρλανδία	23,8	64,4	356,5	678,9
Ἰταλία	33,7	33,0	167,9	234,0
Ὄλλανδία	33,1	171,9	266,1	1.381,2

Πηγή η: Πίνακας 6.

νων (ΠΙ), η 'Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και 'Εμπορικών 'Επιστημών (ΑΣΟΕΕ), η Πάντειος 'Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών 'Επιστημών (ΠΑΣΠΕ), η 'Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς και Θεσ/κης (ΑΒΣΠΘ), καθώς και η 'Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και τὰ Πανεπιστήμια Πατρών, Θράκης και Κρήτης. Στό τμήμα αυτού του άρθρου θά περιοριστούμε στα όκτώ πρώτα ιδρύματα.

Τά στοιχεία για τό Πανεπιστήμιο 'Ιωαννίνων δίνονται στον άπολογισμό του 'Υπουργείου Παιδείας μαζί με τά στοιχεία για τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, και γι' αυτό θά εξετάσουμε τά δυο αυτά Πανεπιστήμια μαζί. Τό ΠΘ περιλαμβάνει όλες τις Σχολές του Πανεπιστημίου 'Αθηνών και έπί πλέον τις Σχολές: Πολυτεχνική, Γεωπονοδασολογική και Κτηνιατρική. Για τις συγκρίσεις πού θέλουμε νά κάνουμε στό τμήμα αυτό θεωρήσαμε σκόπιμο νά ένοποιήσουμε τό ΠΑ, τό ΕΜΠ και την ΑΓΣ, ώστε νά έχουμε μιá ομάδα συγκρίσιμη (ώς πρós τις Σχολές) με τά ΠΘ-ΠΙ. Τέλος, η ΑΣΟΕΕ, η ΠΑΣΠΕ και η ΑΒΣΠΘ είναι οι κύριες¹ άποτελείς Σχολές Κοινωνικών 'Επιστημών και, επειδή έχουν κάποια όμοιογένεια, τις εξετάζουμε ως μιá ομάδα.

"Αν άποπληθωρίσουμε τις άναληφθείσες ύποχρεώσεις των ΑΕΙ πού περιλαμβάνονται στις ομάδες ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ, ΠΘ-ΠΙ, και ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ² και τις διαιρέσουμε διά του συνόλου των φοιτητών τους σε καθένα από τά έτη 1962-1972, έχουμε τις κατά εκπαιδευόμενο τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου πού δίνονται στον πίνακα 8.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο σε ομάδες ΑΕΙ σε δραχμές και σε σταθερές τιμές του 1970 για την περίοδο 1962-72

Έτος	ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ	ΠΘ-ΠΙ	ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ
1962	5.335	9.387	1.593
1963	6.821	9.679	1.455
1964	8.843	10.146	3.378
1965	10.924	13.326	3.546
1966	12.430	13.826	3.482
1967	11.318	12.877	2.591
1968	9.780	12.289	2.389
1969	8.596	9.915	2.339
1970	8.914	10.704	3.270
1971	10.083	10.678	3.793
1972	12.847	13.519	3.781

Πηγή 8: Βλέπε πίνακα 3.

Ό πίνακας 8 δείχνει ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές ανάμεσα στις τρεις ομάδες ΑΕΙ ως πρós

1. Οι Νομικές Σχολές των ΠΑ και ΠΘ έχουν τμήματα Οικονομικών και Πολιτικών 'Επιστημών, άλλ' αυτά είναι άναπόσπαστα από τις σχολές στις όποιες ανήκουν.

2. Η ΠΑΣΠΕ και η ΑΒΣΠΘ εντάχθηκαν στον προϋπολογισμό πούλήρωσε μετά τό 1965, γι' αυτό θεωρούμε την κατά εκπαιδευόμενο δαπάνη της ΑΣΟΕΕ για τά έτη 1962-1965, ως αντιπροσωπευτική των τριών σχολών.

τις τρέχουσες δαπάνες κατά εκπαιδευόμενο. Η ομάδα ΠΘ-ΠΙ είχε σ' όλα τά χρόνια μεγαλύτερες δαπάνες κατά εκπαιδευόμενο από την ομάδα ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ, άλλ' ενώ οι διαφορές ήσαν πολύ μεγάλες στην άρχή της περιόδου, από τό 1966 και μετά (με εξαίρεση τό 1968) μειώθηκαν σημαντικά. Οι διαφορές αυτές όφειλονται, άνάμεσα στα άλλα, και στα εξής:

- (α) στα έσοδα πού έχει τό κάθε ΑΕΙ από τό δική του περιουσία ή από δωρεές,
- (β) στην κυμαινόμενη άναλογία φοιτητών θεωρητικών και εφαρμοσμένων επιστημών στις δυο ομάδες ΑΕΙ, και
- (γ) στον αριθμό των έδρών πού είχαν πληρωθή στα άκαδημαϊκά έτη πού εξετάζουμε.

Οι πολύ μεγαλύτερες διαφορές πού υπάρχουν άνάμεσα στην τρίτη ομάδα ΑΕΙ και στις δυο πρώτες όφειλονται, κατά κύριο λόγο, στό ότι οι Σχολές αυτές είναι θεωρητικές και δέν έχουν εργαστήρια, κλινικές κτλ. 'Επιπλέον στις σχολές της τρίτης ομάδας πάνω από τό 42% ήσαν εργαζόμενοι τό άκαδ. έτος 1971-72 (βλέπε ΕΣΥΕ, 1975) ενώ στις Σχολές τόσο της πρώτης όσο και της δεύτερης ομάδας ΑΕΙ τό ποσοστό των εργαζομένων³ ήταν τό ίδιο άκαδ. έτος 16%. Είναι γνωστό ότι στις Σχολές της τρίτης ομάδας ή παρακολούθηση είναι περιορισμένη, ιδιαίτερα μετά τό δεύτερο έτος σπουδών. Ένας από τους λόγους στός όποιους όφειλεται τό φαινόμενο αυτό είναι (έκτός του ότι πολλοί φοιτητές γράζονται) ό μικρός αριθμός των πληρωμένων έδρών στην ομάδα αυτή Σχολών. Τό άκαδημαϊκό έτος 1971-72 ό λόγος φοιτητών πρós καθηγητάς (τακτικούς και έκτακτους) ήταν:

134 : 1 στην ομάδα ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ
110 : 1 στην ομάδα ΠΘ-ΠΙ, και
421 : 1 στην ομάδα ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ.

Τό χαμηλό ύψος των δαπανών κατά εκπαιδευόμενο, έπομένως, στην τρίτη ομάδα όφειλεται και στον μικρό αριθμό των πληρωμένων έδρών. Οι Σχολές ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ, άν συγκρίνει κανείς την τρίτη στήλη του πίνακα 8 με τη δεύτερη στήλη του πίνακα 3, μπορούν νά παρομοισθούν με Γυμνάσια ως πρós τις τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο.

Γιά νά προχωρήσουμε σε συγκρίσεις ως πρós τό ποιά από τις τρεις ομάδες ΑΕΙ είχε την καλύτερη μεταχείριση στην πρώτη περίοδο και ποιά παραμελήθηκε περισσότερο στη δεύτερη, θά πρέπει νά κατασκευάσουμε ένα δείκτη άνάλογο με τον δείκτη (1). Με τό δείκτη αυτό θά πρέπει νά συγκρίνουμε

3. Τό θέμα των εργαζομένων φοιτητών θά πρέπει νά εξετασθή σε συνάρτηση με τό έρώτημα πού τί είναι «φοιτητής» στην 'Ελλάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Δείκτης των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο στα ΑΕΙ σε σύγκριση με τις δαπάνες κατά εκπαιδευόμενο σε ομάδες ΑΕΙ για την περίοδο 1962-1972

Έτος	Δείκτη	Απόλυτο ύψος (1966 = 100)			Δείκτη	Ρυθμός Μεταβολής (%)		ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ
		ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ	ΠΘ-ΠΙ	ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ		ΠΑ-ΕΜΠ-ΑΓΣ	ΠΘ-ΠΙ	
1962	54,2	42,9	67,9	45,7				8,7
1963	60,3	54,9	70,0	41,8	23,6	29,6	4,8	132,2
1964	74,5	71,1	73,4	97,0	24,7	23,5	31,3	5,1
1965	92,9	87,9	96,4	101,8	7,7	13,8	3,8	1,8
1966	100,0	100,0	100,0	100,0	-9,6	-8,9	-6,9	25,6
1967	90,4	91,1	93,1	74,4	-9,1	-13,6	-4,6	7,8
1968	82,2	78,7	88,9	68,6	-14,8	-12,1	-19,3	2,1
1969	70,1	69,2	71,7	67,2	8,8	3,7	8,0	39,8
1970	76,2	71,7	77,4	93,9	7,5	13,1	-0,2	16,0
1971	82,0	81,1	77,2	108,9	23,7	27,4	26,6	0,3
1972	101,4	103,4	97,8	108,6				

Πηγή: Ο πίνακας 8.

τις δαπάνες για την κάθε μία από τις τρεις ομάδες ΑΕΙ τις οποίες δειχτοποιούμε με βάση τύπους ανάλογους με τον τύπο (2).

Η πρώτη στήλη του πίνακα 9 μπορεί να συγκριθεί με την τέταρτη στήλη του πίνακα 5. Η σύγκριση δείχνει ότι υπάρχουν διαφορές. Οι διαφορές αυτές οφείλονται στο γεγονός ότι ο δείκτης του πίνακα 9 είναι τύπου Laspeyres, ενώ ο δείκτης του πίνακα 5 είναι άπλός. Οι επόμενες τρεις στήλες δείχνουν τη διαφορετική μεταχείριση που έγινε στις τρεις ομάδες των ΑΕΙ. Η μεταχείριση αυτή φαίνεται καθαρότερα στις τελευταίες τρεις στήλες του πίνακα 9. Οι στήλες δείχνουν ότι οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις σημειώθηκαν στην ομάδα ΑΣΟΕΕ-ΠΑΣΠΕ-ΑΒΣΠΘ. Από τις δύο άλλες ομάδες, η ομάδα ΠΘ-ΠΙ, παρ' όλη την αύξηση που σημειώθηκε τον τελευταίο χρόνο, δεν μπόρεσε να φτάσει το επίπεδο του 1966. Στο γεγονός αυτό οφείλεται και το χαμηλό ύψος στο οποίο έφτασε ο δείκτης το 1972.

Θά μπορούσαμε να προχωρήσουμε σε ακόμα μεγαλύτερη ανάλυση των διαφορών στις δαπάνες για τα ΑΕΙ άλλ' αυτό, ίσως, εκφεύγει από τα όρια του άρθρου τούτου. Άρκει μόνο να αναφέρουμε ότι, όπως είναι φυσικό, το Έθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και η Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή, λόγω της φύσεώς τους, είχαν δαπάνες κατά εκπαιδευόμενο κατά πολύ υψηλότερες (εκτός από τα έτη 1967-69) από τα Πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Ιωαννίνων και ότι ακόμα και ανάμεσα στην ΑΣΟΕΕ, ΠΑΣΠΕ και ΑΒΣΠΘ υπήρχαν διαφορές. Από το

1968 και μετά, υψηλότερες κατά εκπαιδευόμενο δαπάνες είχε η ΑΒΣΠΘ και ακολουθούσαν η ΑΣΟΕΕ και η ΠΑΣΠΕ.

V. οι τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και το σπουδαστικό συνάλλαγμα

Στο τελευταίο αυτό τμήμα του άρθρου εξετάζουμε τις τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για τα ΑΕΙ σε σύγκριση με το σπουδαστικό συνάλλαγμα που εξάγεται κάθε χρόνο μέσω Τραπεζής της Ελλάδος.

Όπως είναι γνωστό (βλέπε και Θεοχάρη, 1975), ένας πολύ σημαντικός αριθμός νέων από την Ελλάδα ακολουθεί προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό. Οι σπουδές αυτές, κατά ένα μεγάλο ποσοστό, χρηματοδοτούνται από τους γονείς των φοιτητών. Κατά ένα όμως ποσοστό (κυρίως οι μεταπτυχιακές σπουδές) χρηματοδοτούνται από το Έλληνικό Δημόσιο μέσω του ΙΚΥ και όρισμένων Υπουργείων.

Στις δύο πρώτες στήλες του πίνακα 10 δίνουμε το σύνολο των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για τα ΑΕΙ σε τρέχουσες τιμές, καθώς και το σπουδαστικό συνάλλαγμα που στέλνεται μέσω της Τραπεζής της Ελλάδος. Στις επόμενες δύο στήλες δίνουμε τον αριθμό των φοιτητών σε όλα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα στην Ελλάδα καθώς και τον αριθμό των Ελλήνων φοιτητών του εξωτερικού που παίρνουν συνάλλαγμα μέσω της Τραπεζής της Ελλάδος. Στις τελευταίες δύο στήλες του πίνακα 10

τρέχουσες δαπάνες του δημοσίου για την εκπαίδευση, 1962-1972

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Τρέχουσες Δαπάνες του Δημοσίου (ΤΔΔ) για τα ΑΕΙ και Σπουδαστικό Συναλλάγμα (ΣΣ) σε δραχμές σε τρέχουσες τιμές για την περίοδο 1962-1972

Έτος	'Απόλυτο ύψος (σε '000)		'Εκπαιδευόμενοι		Κατά 'Εκπαιδευόμενο	
	ΤΔΔ	ΣΣ	ΑΕΙ	'Εξωτερ.	ΤΔΔ	ΣΣ
1962	98.129	197.760	28.042	7.964	3.499	24.832
1963	137.041	174.570	31.995	7.421	4.283	23.524
1964	226.160	197.760	39.824	6.652	5.679	29.729
1965	355.340	194.190	49.452	6.285	7.186	30.897
1966	446.986	217.500	54.261	6.577	8.238	33.070
1967	468.876	294.000	60.624	7.888	7.734	37.272
1968	508.699	271.770	68.236	7.346	7.455	36.996
1969	480.714	299.460	71.259	8.147	6.746	36.757
1970	600.387	366.210	72.616	9.985	8.268	36.676
1971	682.342	504.990	72.269	12.819	9.442	39.394
1972	852.598	803.070	70.161	17.490	12.152	45.916

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδος (χορηγηθέντα στοιχεία) βλέπε και πίνακα 3.

δίνονται οι δαπάνες ή τα έμβασματα κατά εκπαιδευόμενο.

Οι δύο πρώτες στήλες του πίνακα 10 δείχνουν ότι τα δύο πρώτα χρόνια της περιόδου 1962-71 το σπουδαστικό συναλλάγμα ξεπερνούσε τις τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για τα ΑΕΙ. Τα έπομένα χρόνια το ΣΣ ήταν σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τις ΤΔΔ αλλά το 1972 τα δύο μεγέθη ήταν περίπου της αΐτης τάξεως. Τα τελευταία τρία χρόνια της περιόδου 1962-72, όπως δείχνει η τέταρτη στήλη του πίνακα 10 (και ιδιαίτερα το 1972) σημειώνεται μεγάλη αύξηση του αριθμού των 'Ελλήνων που σπουδάζουν στο εξωτερικό¹ (πάντα σύμφωνα με τα στοιχεία της Τραπεζής της Ελλάδος). Στο γεγονός αυτό, παράλληλα με την αύξηση των έμβασμάτων κατά εκπαιδευόμενο, οφείλεται ο υπερδιπλασιασμός του σπουδαστικού συναλλάγματος το 1972 σε σύγκριση με το 1970. Από το 1972 μέχρι το 1974 σημειώθηκε νέα αύξηση του αριθμού των 'Ελλήνων φοιτητών που κάνουν προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό (το σύνολό τους το 1974 ξεπέρασε τις 25.000) και νέα αύξηση τόσο στο συνολικό ποσό του σπουδαστικού συναλλάγματος (το 1974 πλησίαζε το 1.500.000 δρχ.) όσο και στα έμβασματα κατά εκπαιδευόμενο (55.000 το 1974).

Οι μεγάλες αυτές δαπάνες σε συναλλάγμα είναι ένα πρόβλημα που συνδέεται στενά με το μικρό (σε σύγκριση με τους ύποψηφους) αριθμό εισακτέων στα ΑΕΙ και την οδυσιαστική άνυπαρξη οργανωμένων μεταπτυχιακών σπουδών σε προ-διδακτορικό ή δι-δακτορικό επίπεδο.

Μιά σύγκριση ανάμεσα στις δύο τελευταίες στήλες του πίνακα 10 δείχνει τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο συναλλάγμα που παίρνει ο μέσος 'Ελληνας φοιτητής του εξωτερικού από την Τράπεζα της Ελλάδος για να καλύψει τα δίδακτρα, το κόστος των βιβλίων καθώς και τα έξοδα διαβίωσής του από

τη μιά μεριά και το ποσό που δαπανά το Δημόσιο κατά εκπαιδευόμενο στα ΑΕΙ από την άλλη. Αν το Δημόσιο εκάλυπτε όχι μόνο τα έξοδα λειτουργίας των ΑΕΙ (μισθοί διδασκτικού και διοικητικού προσωπικού, συγγράμματα κτλ.) αλλά και τα έξοδα σιτίσεως και στεγάσεως της πλειονότητας των φοιτητών με τη χορήγηση ύποτροφιών (όπως, π.χ., συμβαίνει στην 'Αγγλία) τότε οι τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου κατά εκπαιδευόμενο θα έπρεπε να πλησιάζουν τα ποσά της τελευταίας στήλης. Η απόσταση που θα πρέπει να διανυθί στον τομέα των ύποτροφιών είναι πολύ μεγάλη αν λάβει κανείς υπ' όψη τον ότι το ακαθ. έτος 1971-72 (σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, 1975) ο αριθμός των ύποτρόφων στα ΑΕΙ ήταν 3.284, δηλαδή μικρότερος από το 5% του φοιτητικού πληθυσμού το χρόνο εκείνο. 'Επιπλέον το ποσό της ύποτροφίας που παίρνει κάθε φοιτητής είναι έντελως άνεπαρκές για να καλύψει τα έξοδα της διαβίωσής του σε μεγά ες πόλεις, όπως η 'Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, στις όποιες έχει συγκεντρωθεί πάνω από το 95% των φοιτητών των ΑΕΙ.

συμπεράσματα

Στο άρθρο αυτό ασχοληθήκαμε μόνο με τις τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση. Το θέμα των επενδύσεων του Δημοσίου για την εκπαίδευση είναι δυσκολότερο και άξια έξετασθή σε χωριστό άρθρο.

Οι τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για την εκπαίδευση στην 'Ελλάδα οδέποτε ξεπέρασαν το 2,25% του 'Ακαθάριστου 'Εθνικού Προϊόντος σε σταθερές τιμές του 1970 ή το 12% του τακτικού προϋπολογισμού στην περίοδο 1962-1972. Η 'Ελλάδα βρισκόταν, σε σύγκριση με άλλες 11 ευρωπαϊκές χώρες, στην προτελευταία θέση (με την Πορτογαλία στην τελευταία) και από τις δυο αυτές άποψεις, το 1971. Η αύξηση των δαπανών κατά εκπαιδευόμενο στην περίοδο 1962-72 ήταν μικρότερη από την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ με ιδιαίτερη καθυ-

1. Για τις διαφορές πλευρές του θέματος των 'Ελλήνων φοιτητών σε χώρες του εξωτερικού έτοιμάζεται χωριστή μελέτη.

στέρηση στη Μέση Γενική Έκπαιδευση και τα ΑΕΙ. Στα δύο αυτά επίπεδα εκπαίδευσης η Ελλάδα βρισκόταν, τόσο σε απόλυτα όσο και σε σχετικά (με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ) μεγέθη, πολύ χαμηλότερα από τις χώρες-μέλη της ΕΟΚ. Από τα ΑΕΙ οι Σχολές των Κοινωνικών Έπιστημών είχαν τρέχουσες δαπάνες κατά εκπαιδευόμενο όσες περίπου και τα Γυμνάσια. Σ' όλες αυτές τις πλευρές των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για την εκπαίδευση έγινε μια πολύ σοβαρή και σχεδιασμένη προσπάθεια να βελτιωθεί η κατάσταση την περίοδο 1962-66 και ιδιαίτερα τα έτη 1964-65. Η προσπάθεια αυτή ανακόπηκε το 1967 με αποτέλεσμα η εκπαίδευση στην Ελλάδα όχι μόνο να μη σημειώσει καμιά πρόοδο άλλ' αντίθετα να χειροτερέψει σε σύγκριση με τα έτη 1964-65. Η επιδείνωση αυτή ήταν, ασφαλώς, ένας από τους λόγους που ώθησε πολλούς νέους να σπουδάσουν στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να φτάσει το σπουδαστικό συνάλλαγμα που εξάγεται μέσω Τραπεζής της Ελλάδος στο ίδιο περίπου ύψος με το σύνολο των τρεχουσών δαπανών του Δημοσίου για τα ΑΕΙ το έτος 1972.

Από στοιχεία που δημοσιεύτηκαν στον έτηρηστο τύπο στα τέλη Νοεμβρίου 1975 προκύπτει ότι η κατάσταση, ως προς τις πιστώσεις που χορηγήθηκαν στο Υπουργείο Παιδείας ως ποσοστό του τακτικού προϋπολογισμού, σημείωσε μικρές διακυμάνσεις αλλά το 1976 δεν θα είναι καλύτερη από ότι ήταν το 1962. Η Ελλάδα όρισε στα στοιχεία από πλευράς Έθνικών Λογαριασμών και Στατιστικής της Έκπαιδευσης μας έμποδίζει να προχωρήσουμε σε άλλες συγκρίσεις για τα έτη 1973, 74 και 75.

Από την άνασκόπηση αυτή προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- A. Για να εδωραμισθεί η Ελλάδα με τις χώρες-μέλη της Κοινής Αγοράς στις τρέχουσες δαπάνες για την εκπαίδευση, χρειάζεται μια ριζική αναθεώρηση του τακτικού προϋπολογισμού ώστε να αυξηθούν σημαντικά τα κονδύλια που διατίθενται για τον σκοπό αυτό τόσο απόλυτα (σε σταθερές τιμές) όσο και σχετικά με τα κονδύλια που απορροφώνται από άλλους τομείς. Η αύξηση αυτή πρέπει να γίνει το ταχύτερο δυνατό για να καλυφθεί ο χρόνος που χάθηκε, και από την άποψη αυτή, στην περίοδο της δικτατορίας.
- B. Η αναδιάρθρωση της Μέσης Έκπαιδευσης και ιδιαίτερα η, έστω και σταδιακή, εφαρμογή της 9ετούς υποχρεωτικής εκπαίδευσης απαιτεί τη μαζική ένισχυση του επιπέδου αυτού εκπαίδευσης, γιατί στα επόμενα χρόνια θα αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών του Γυμνασίου.
- Γ. Μεγάλες πιστώσεις θα πρέπει επίσης να διατεθούν για τα 'Ανώτατα Έκπαιδευτικά Ίδρύματα κυρίως, στην πρώτη φάση, για την πλήρωση των πολλών κενών εδρών και τη δημιουργία νέων. Γενικότερα χρειάζεται μεγάλη αύξηση του δι-

δακτικού προσωπικού σ' όλες τις βαθμίδες για να αρχίσουν να πλησιάζουμε τις χώρες της Δυτικής Εύρωπης στο λόγο φοιτητών προς διδακτικό προσωπικό.

- Δ. Οι 'Ανώτατες Σχολές που πρέπει ιδιαίτερα να ένισχυθούν για να γίνουν πραγματικά Ίδρύματα 'Ανωτάτης Έκπαιδευσης είναι οι υπάρχουσες Σχολές Κοινωνικών Έπιστημών. Η ανάγκη για τη μεγαλύτερη ένισχυση των Σχολών αυτών είναι πειστική, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπ' όψη ο αυξανόμενος αριθμός των νέων που διεκδικούν κάθε χρόνο (στις εισαγωγικές εξετάσεις) μια θέση σ' αυτές.
- E. Είναι πλέον καιρός να μελετηθεί και να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα των Έλλήνων φοιτητών στο εξωτερικό, τόσο στο προπτυχιακό όσο και στο μεταπτυχιακό επίπεδο. Ο μεγάλος αριθμός των νέων που φεύγουν στο εξωτερικό σημαίνει όχι μόνο αύξηση του σπουδαστικού συναλλάγματος αλλά και πιθανή απόλυτα πολύτιμο ανθρώπινο δυναμικό, αφού αρκεί απ' αυτούς αποφοίτουν να μη γίνουν στην Ελλάδα. Μόλις συμπληρωθούν κάπως τα μεγάλα κενά που υπάρχουν στα ΑΕΙ σε διδακτικό προσωπικό (άλλα και σε κτιριακό και τεχνικό εξοπλισμό), θα πρέπει να εξετασθούν οι δυνατότητες αύξησης του αριθμού των εισακτέων και δημιουργίας τμημάτων μεταπτυχιακών σπουδών. Αν, παράλληλα, βρεθούν διέξοδοι στο πρόβλημα άπασχολήσεως των αποφοίτων Μέσης Έκπαιδευσης είναι βέβαιοι ότι αριθμός των Έλλήνων που κάνουν προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό θα αρχίσει να μειώνεται.
- ΣΤ. Τέλος θα πρέπει να εξετασθεί με την ανάλογη σοβαρότητα το πρόβλημα της δωρεάν παιδείας στα ΑΕΙ. Τα κονδύλια που διαθέτει το ΙΚΥ για υποτροφίες έσωτερικού μόνο συμβολικά μπορούν να χαρακτηρισθούν. Είναι, αναμφισβήτητα, υποχρέωση του Δημοσίου να ένισχύσει, μέσω του ΙΚΥ, τον θεσμό των υποτροφιών ώστε να αρχίσει να γίνεται πραγματικότητα η δωρεάν εκπαίδευση στα ΑΕΙ της χώρας.

Στο άρθρο αυτό δεν εξετάσθηκαν οι τρέχουσες δαπάνες του Δημοσίου για την επαγγελματική, τεχνική και άνωτέρα εκπαίδευση. Δεν έγινε, επίσης, ανάλυση των δαπανών για την προσχολική, τη δημοτική και τη μέση εκπαίδευση, ανάλογη με εκείνη που έγινε για τα ΑΕΙ. Και η τελευταία όμως αυτή ανάλυση κάθε άλλο παρά πλήρης μπορεί να χαρακτηριστεί. Ο συγγραφέας του άρθρου ελπίζει ότι, αν του δοθούν τα απαραίτητα μέσα και ο απαιτούμενος χρόνος, θα μπορεί να καλύψει ένα μέρος του πεδίου που, αναγκαστικά, ξμεινε άκάλυπτο σε μία προκαταρκτική μελέτη όπως αυτή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γενικών Λογιστηρίων του Κράτους (1969-74), *Απολογισμοί των ετών 1962, 63, 64, 70, 71 και 72* (τά στοιχεία για τα έτη 1965-69 είναι άδημοσίευτα).
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ) (1963-1975), *Στατιστική Έπετηρίς της Ελλάδος*, για τα έτη 1963-1974.
- ΕΣΥΕ (1975), *Στατιστική της Εκπαίδευσης, 1971-1972*.
- Θεοχάρη, Π. (1975), *Αί πανεπιστημιακά σπουδαι είς την Ελλάδα και αι ανάγκαι των*. Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, Τόμος 50ός, σελ. 43-72.
- Κεβόρκ, Κ. (1975), *Στατιστική*, Τόμος IV, τεύχος Α', Αριθμοδείκται.
- ΚΕΠΕ (1972), *15ετής Σχέδιον Προτύπου Μακροζηρούιου Αναπτύξεως*.
- ΚΕΠΕ (1972Α), *Κόστος Δημοσίας Εκπαιδύσεως*.
- Τσουκαλά, Κ. (1975), «Η Ανωτάτη Εκπαίδευση στην Ελλάδα ως μηχανισμός Κοινωνικής Αναπαραγωγής», περιοδικό *Δευκαλίον*, Μάρτιος, σελ. 18-33.
- ΥΠΕΘ (1973), *Προκαταρκτική Μελέτη Αναπτύξεως Ανωτάτης Παιδείας*.
- EEC (1972), *Statistiques Sociales, Statistiques de l'Enseignement, No. 6*.
- OECD (1967), *The OECD Member Countries in the OECD Observer*.
- OECD (1973), *Main Economic Indicators, Historical Statistics, 1955-1971*.
- OECD (1973A), *The OECD Member Countries in the OECD Observer*.
- UNESCO (1969-74), *Statistical Yearbooks for the years 1968-1973*.